

Sterke groei industrie zwakt af

Hogere marges, minder ordergroei

De industriële activiteit is in de eerste helft van 2010 sterk aangetrokken. Met de buitenlandse vraag en voorraadopbouw als groeimotoren, zijn omzet en productie fors hoger uitgekomen dan een jaar geleden. Terwijl veel laatcyclische industriebedrijven nog maar net de groei in het vizier hebben, krijgen steeds meer vroegcyclische producenten met een haperende vraag te maken. Zwakke binnenlandse bestedingen en een minder uitbundige export- en voorraadgroei zullen de productiegroei temperen tot 6% over heel 2010 en 2% in 2011.

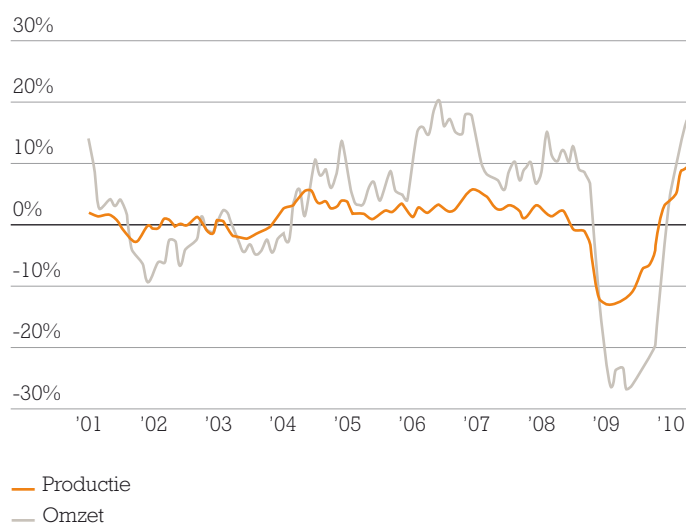
Industrie maakt eerste helft 2010 een inhaalslag

Omzetgroei met dubbele cijfers

De industriële marktomstandigheden zijn in de eerste helft van 2010 sterk verbeterd. Zowel vanuit binnen- als buitenland is de vraag naar Nederlands fabricaat toegenomen. De totale omzetgroei bedroeg 15% op jaarbasis, waarbij de buitenlandse omzet – geholpen door overheidsstimulering en groei in opkomende markten – met 19% bijna twee keer zo snel is gegroeid als de binnenlandse omzet. Daarbij moet worden aangetekend dat de industrie uit een diep dal komt. De industriële omzet lag begin 2009 nog op het niveau van begin 2002. In het tweede kwartaal lag de omzet nog altijd 13% onder het voorlopige hoogtepunt dat in hetzelfde kwartaal twee jaar geleden werd gerealiseerd.

Niet alleen de afzet van goederen draagt aan de hogere inkomsten bij, voor de helft komen deze voort uit prijsverhogingen. Vooral bedrijven in de aardolie-, chemische- en basismetalaalindustrie hebben hun prijsstelling vanwege duurdere grondstoffen naar boven aangepast, terwijl de prijzen in de overige industrietakken nog geen sterke opleving vertonen. Aardolieverwerkende bedrijven namen de eerste helft van dit jaar een bijzondere plaats in binnen de industrie: zij hebben de sterk gestegen prijs van ruwe olie voor een groot deel aan klanten kunnen doorberekenen, terwijl zij minder hebben geproduceerd dan een jaar geleden.

Figuur 1 Ontwikkeling industriële productie en omzet

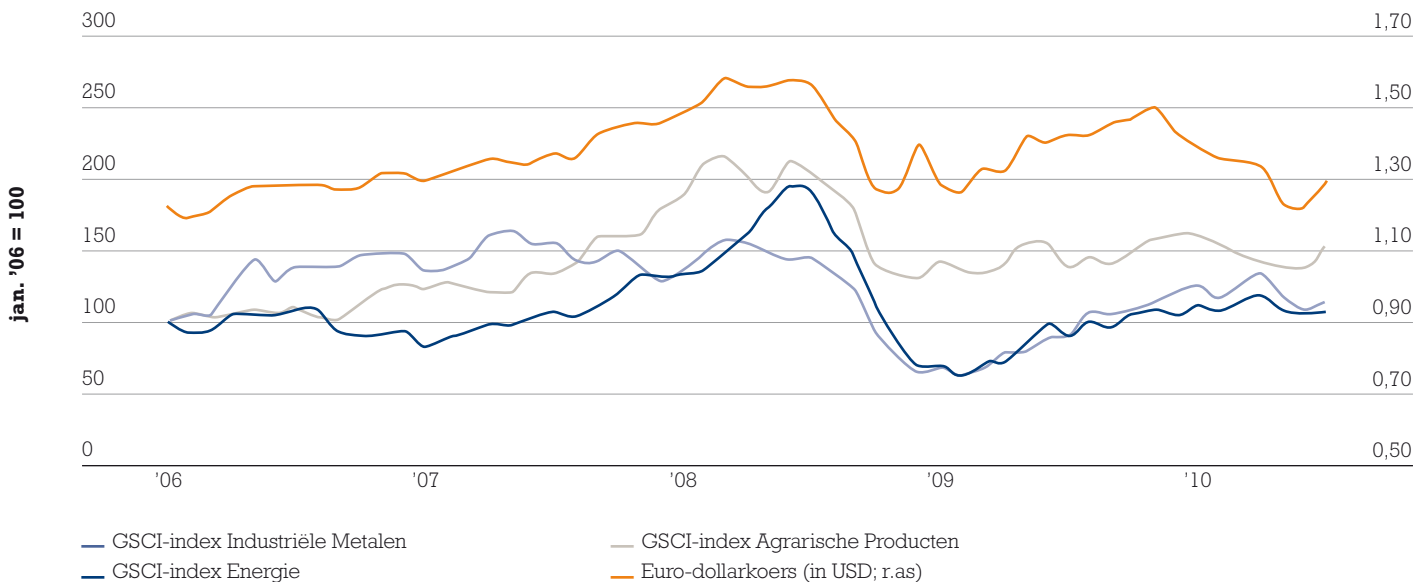

Bron: CBS

Hogere afzetprijzen door duurdere grondstoffen

Ondernemers in andere industriebranches trachten eveneens, met wisselend succes, de sterk gestegen grondstofprijzen aan hun klanten door te berekenen. In april lag de europrijs voor industriële metalen op jaarbasis 75% hoger. De prijzen van olie (+65%) en polymeren (+50%) stegen ook hard. De prijzen op de wereldmarkt zijn doorgaans in Amerikaanse dollars uitgedrukt. De verzwakking van de euro – 7% ten opzichte van de dollar in de afgelopen 12 maanden – betekent voor Nederlandse producenten behalve een verbeterde concurrentiepositie buiten de eurozone, ook extra hard opgelopen grondstofprijzen. Wanneer de nieuwe prijzen in inkoopcontracten zijn verwerkt, zal dit ook in de afzetprijzen doorwerken. Sinds april koelen de wereldwijde grondstofmarkten echter weer wat af en sinds juli is de euro weer sterker geworden. Agrarische producten vormen een uitzondering. Na eerder minder snel te zijn gestegen, laat deze categorie 'grondstoffen', vooral vanwege misoogsten

Figuur 2 Ontwikkeling grondstofprijzen en euro-dollarkoers

Bron: Ecwin

in belangrijke graanproducerende landen, recent juist een toenemende prijsstijging zien, tot 30% in juli (figuur 2). Met name fabrikanten van voedingsmiddelen zullen daar hinder van gaan ondervinden. De marges komen in de voedingsmiddelenindustrie van twee kanten onder druk te staan: de inkooprijzen gaan omhoog, terwijl afzetprijzen door de prijzenslag in de supermarkt onder neerwaartse druk staan.

Winstmarges en internationale concurrentiepositie verbeteren

Een andere hard opgelopen kostenpost ontwikkelt zich ook gunstig. Door een afnemende marktvraag en een oververhitte arbeidsmarkt is de verhouding tussen personeelskosten en productieniveau aan het begin van de recessie uit het lood geslagen. Dit veroorzaakte forse margedruk. De deeltijd-ww bood voor de zwaarst getroffen bedrijven uitkomst. Een meerderheid van de industriebedrijven kampt als gevolg van de recessie echter nog steeds met een sterk afgenomen financiële weerbaarheid. In dat opzicht is het positief dat de gemiddelde loonstijging in 2010 en 2011 door de ruimere arbeidsmarkt naar verwachting onder het inflatieniveau zal liggen. De groeiende afzet zorgt via een hogere productiviteit per medewerker bovendien voor een extra demping van de loonkostencomponent (per eenheid product). Ook internationaal gezien ontwikkelt het kostenniveau van de Nederlandse industrie zich in positieve zin. De gematigder ontwikkeling van grondstoffen kan daarnaast voor een gunstiger ontwikkeling van verbruiksprijzen in de tweede jaarhelft zorgen. Dit biedt ruimte voor hogere winstmarges bij een gematigder ontwikkeling van afzetprijzen. Verder zal de euro in de tweede jaarhelft en in 2011 ten opzichte van de Amerikaanse dollar vermoedelijk

10 tot 20% zwakker blijven dan begin dit jaar. Na een sterke verbetering in de eerste helft lijkt de internationale concurrentiepositie van Nederlandse industriebedrijven zich in de tweede helft van het jaar dan ook gunstig te blijven ontwikkelen (figuur 3).

Productie fors opgevoerd

Om aan de toegenomen vraag te kunnen voldoen hebben industriebedrijven de productie fors uitgebreid. Nadat 2009 al een omslag in de ontwikkeling te zien gaf, is de totale industriële productie in de eerste jaarhelft 7% hoger uitgekomen dan in dezelfde periode een jaar geleden. Bestellingen die alsnog zijn geplaatst na eerder te zijn ingetrokken, hebben voor extra bedrijvigheid gezorgd. Vooral de vraag naar basismaterialen en halffabricaten gaf een stimulans, doordat deze goederen het sterkst in prijs zijn gedaald en vanwege te lage voorraadniveaus weer in veel grotere hoeveelheden zijn ingekocht. Toeleveranciers die aan het begin van de productieketen opereren hebben de bedrijfsresultaten dan ook het snelst zien verbeteren. Zij zijn echter niet de enigen die weer groeien. Ook bedrijven die consumenten- en investeringsgoederen maken, hebben in meerderheid een bescheiden toename van orders, productie en omzet laten zien.

Prestaties industrietakken lopen uiteen

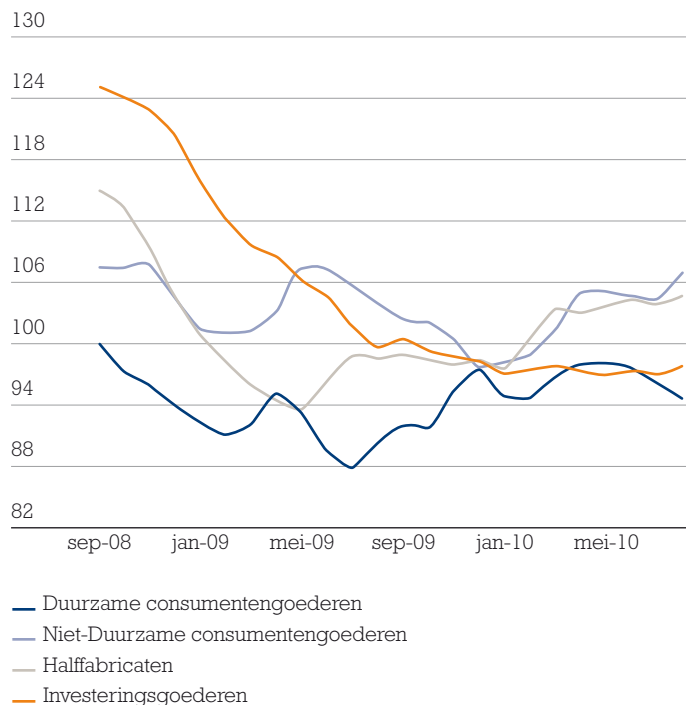
Hoewel de positieve tendens voor vrijwel de gehele industrie geldt, bevinden de verschillende industrietakken zich in zeer uiteenlopende fases van herstel. Terwijl sommige industrietakken al een forse groei hebben doorgemaakt staan andere nog aan het begin van het herstel. Zo lag de omzet in de drie sterkst groeiende branches – aardolieverwerking,

chemie en basismetaal – in de eerste helft van 2010 meer dan 30% hoger dan een jaar eerder, terwijl de inkomsten in de branches die zich het minst voorspoedig ontwikkelen – bouwmaterialen, metaalproducten en grafimedia – met meer dan 5% daalden. Branches en bedrijven die achterblijven bij het industriële gemiddelde profiteren enerzijds veelal minder van de exportgroei en zijn anderzijds vaak sterk afhankelijk van laatcyclische afzetmarkten, zoals de bouw, of laatcyclische segmenten, zoals producenten van investeringsgoederen. Dit geldt met name voor producenten van bouwmaterialen en metaalproducten. In de grafimedia zijn de marktomstandigheden verbeterd, maar staan de prijzen structureel onder druk door aanhoudende overcapaciteit. Over de gehele linie zijn de industriële orderontvangsten in de eerste helft van 2010 toegenomen. De omvang van de orderportefeuilles stabiliseert zich de laatste maanden echter industriebreed (figuur 4).

Vraag vanuit Europa groeit het snelst...

Nederlandse fabrikanten weten goed in te spelen op de toegenomen vraag over de grens. Daarbij houdt de uitvoergroei van Nederlands fabricaat gelijke tred met die van traditionele distributieactiviteiten voor wederuitvoer richting het Europese achterland. Na 16% krimp in 2009 heeft de goederenuitvoer in de eerste helft van 2010 ruim 18% meer opgeleverd. Daarmee wordt overigens nog altijd 11% minder uitgevoerd dan op het hoogtepunt van voor de crisis. Nederlandse fabrikanten varen wel bij de economische opleving in China en de rest van de Aziatische en, in mindere mate, Latijns-Amerikaanse opkomende economieën. Niet alleen direct, maar ook via toeleveringen aan Duitse machine- en autoproducenten die vooral flink meer aan China leveren.

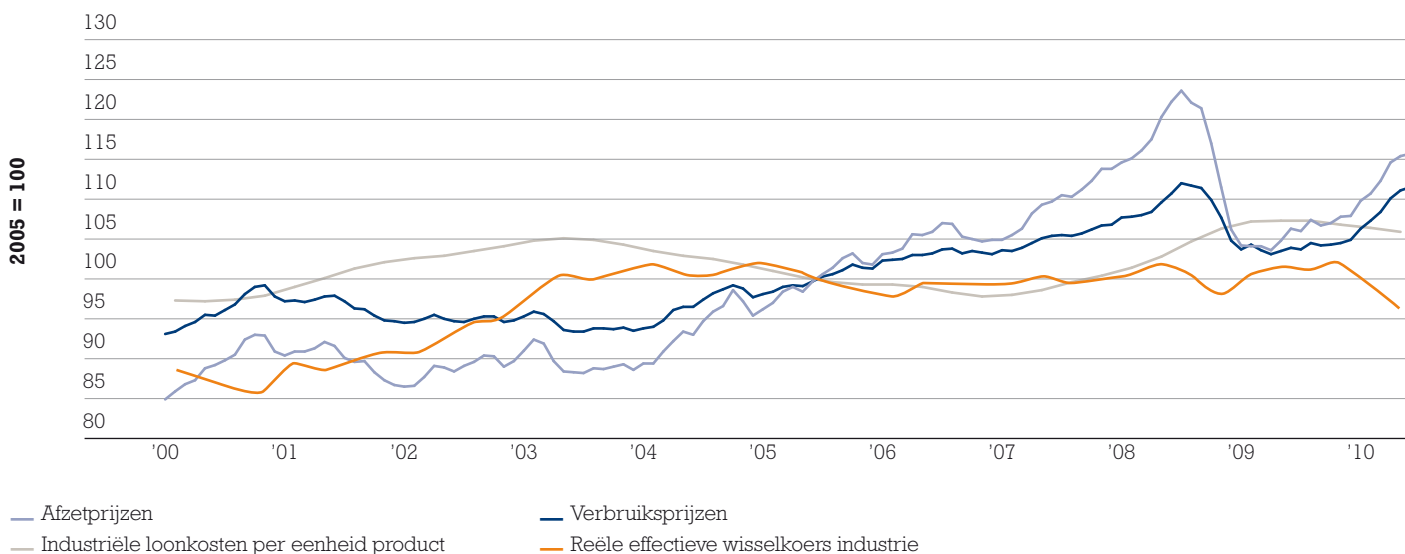
Figuur 4 Ontwikkeling industriële orderposities

Bron: CBS

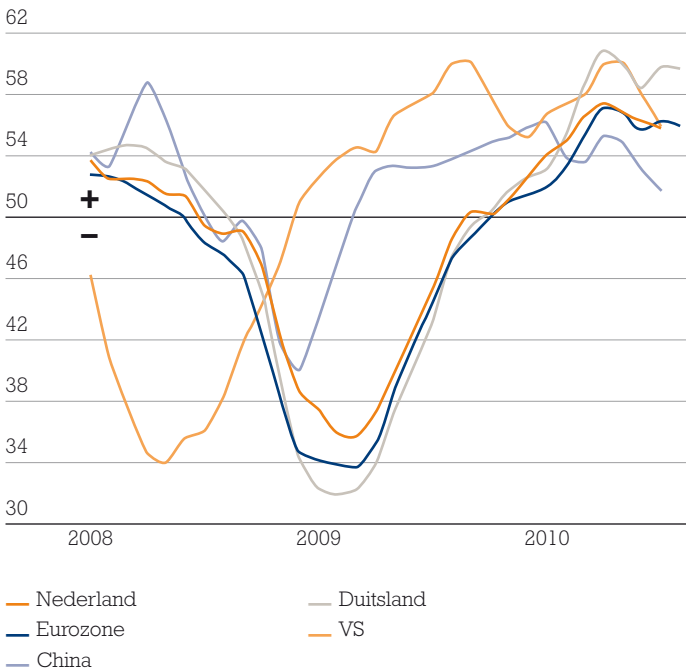
Zo is in het tweede kwartaal de afzet binnen Europa het snelst toegenomen. Tegelijkertijd neemt de stimulans vanuit China af. De industriële productiegroei is daar vier maanden achtereen afgenomen. Vooral de vroegcyclische chemische

Figuur 3 Ontwikkeling afzet- en verbruiksprijzen, loonkosten per eenheid product en reële effectieve wisselkoers van de Nederlandse industrie

Bron: CBS, Ecwin

Figuur 5 Internationale ontwikkeling inkoopmanagersindex industrie

Bron: Ecwin, Markit

industrie voelt de Chinese groeivertraging aan den lijve. Maar ook Nederlandse fabrikanten en toeleveranciers van meer laatcyclische investeringsgoederen zullen daar in de tweede helft van het jaar nadeel van gaan ondervinden.

...producenten van halffabricaten en investeringsgoederen profiteren

Waar in eerste instantie vooral meer aardolie- en chemische producten en basismaterialen van metaal, kunststof, textiel en papier werden afgenomen, is in het tweede kwartaal ook de export van wegtransportmiddelen en machines fors toegenomen. Producenten van auto- en machineonderdelen uit de metaalproducten- en kunststofindustrie exporteren als gevolg daarvan ook meer. De uitvoer van consumentengoederen groeit minder hard. Een meerderheid van de Nederlandse industriebedrijven ziet nog groeiende afzetmogelijkheden in het buitenland, maar het optimisme lijkt af te kalven. De internationale producentenverwachtingen ondersteunen dit beeld (figuur 5). Positief is wel dat de Duitse industrie, de veruit grootste buitenlandse opdrachtgever, op dit vlak voorlopig nog gunstig bij de rest van de grote industrielanden afsteekt.

Voorraadvraag geeft extra impuls aan productie

De inkoop is opgeschroefd om de extra productie mogelijk te maken. Om snel aan de toenemende vraag te kunnen voldoen, hebben ondernemers hun sterk uitgedunde voor-

raden basismaterialen en halffabricaten weer in verhouding met de aanzwellende orderstroom gebracht. Producenten oordelen nu een stuk positiever over hun voorraadpositie dan een half jaar geleden. Zij passen inkoopactiviteiten nauwgezet op binnenkomende bestellingen aan. Desondanks lopen levertijden sterk op. Het beperkt op voorraad houden van eindproducten is hier debet aan. Nog altijd liggen 14% minder producten in het magazijn klaar voor levering dan een jaar geleden. Ondernemers zagen zich tijdens de recessie door plotselinge vraaguitval geconfronteerd met grote overtollige voorraden. Dit overaanbod zette marges en afzetprijzen extra onder druk. Veel ondernemers die de vraag voorzichtig zien aantrekken kiezen nu bewust voor iets langere levertijden om het risico van te hoge voorraadposities te minimaliseren. Steeds meer van hen kiezen bovendien voor flexibele processen, waarbij zij het productieproces direct aanpassen op binnenkomende bestellingen, het zogenoemde 'build-to-order'. Daarmee kunnen zij beter inspelen op de wensen van de klant en beperken zij voorraadkosten. Om oplopende achterstanden te voorkomen en 'just-in-time' te kunnen leveren bij een volatiele vraag, zullen eindproducten op termijn ook weer in toenemende mate vanuit het magazijn worden geleverd. Dit zal de industriële productieactiviteit echter in mindere mate en meer geleidelijk stimuleren dan de opbouw van voorraden ingekocht materiaal. Dit proces is bovendien sterk afhankelijk van de marktontwikkelingen.

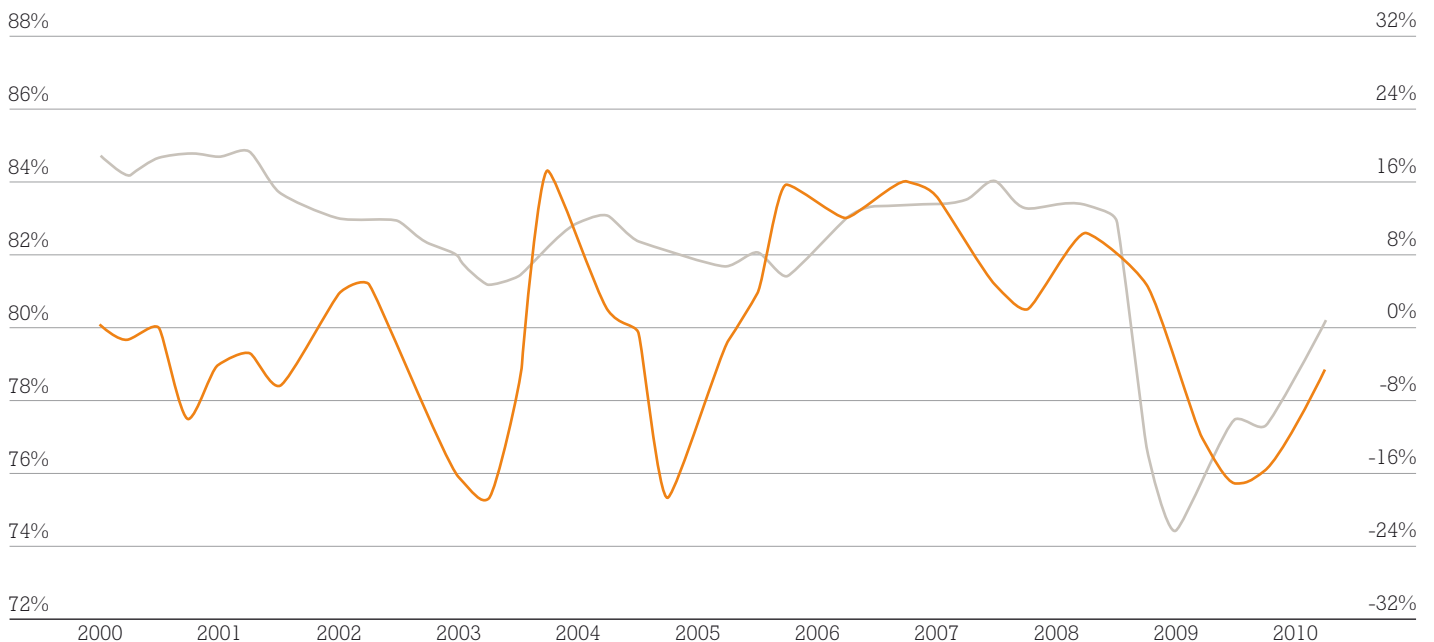
Vooruitzichten tweede helft 2010 gematigd positief

Hogere bezetting zorgt voor omslag investeringen...

Een minder uitbundige export- en voorraadgroei wordt in de tweede jaarhelft naar verwachting in beperkte mate gecompenseerd door aantrekkende investeringen. Het volume van de Nederlandse bedrijfsinvesteringen lag in het tweede kwartaal 3% hoger dan in het eerste kwartaal. Dat betekent de eerste toename in 8 kwartalen. Niettemin lag het niveau van de bedrijfsinvesteringen nog altijd 20% lager dan in het tweede kwartaal van 2008. Terwijl plannen voor nieuwe kantoren, bedrijfshallen en dergelijke in de ijskast belanden, is de vraag naar andere kapitaalgoederen wel voorzichtig aangetrokken. De grootste vraagstijging komt vanuit het buitenland, maar ook binnenlands is een kentering zichtbaar. Met name bedrijven die in exportgerichte sectoren, zoals de transport, groothandel en industrie, hebben weer wat meer geïnvesteerd. De aanschaf van machines, computers en vervoersmiddelen heeft de weg omhoog dan ook duidelijk weer gevonden. Hoewel de winstgevendheid is verbeterd en de beter gevulde orderboeken ondernemers wat meer vertrouwen voor de toekomst geven, is de industriële bezettingsgraad nog altijd relatief laag. Daardoor blijven veel uitbreidingsinvesteringen op de plank liggen. De productie moet eerst verder herstellen voordat de capaciteitsgrenzen in zicht komen.

De industrie is wel weer op de goede weg. Het grootste deel van de onderbenutting is goedgemaakt nu de bezettings-

Figuur 6 Ontwikkeling investeringen* en bezettingsgraad industrie

— Investerings in vaste activa, Nijverheid (j-o-j; r.as)
 — Bezettingsgraad industrie

Bron: CBS

*bouwnijverheid en industrie samen

graad weer boven de 80% ligt (figuur 6). Toch zal de totale investeringsgroei van het Nederlandse bedrijfsleven in de tweede helft van het jaar en ook in 2011 geen grote vormen aannemen (tabel 1). Het broze economische herstel is daar debet aan.

...en personeelsinzet

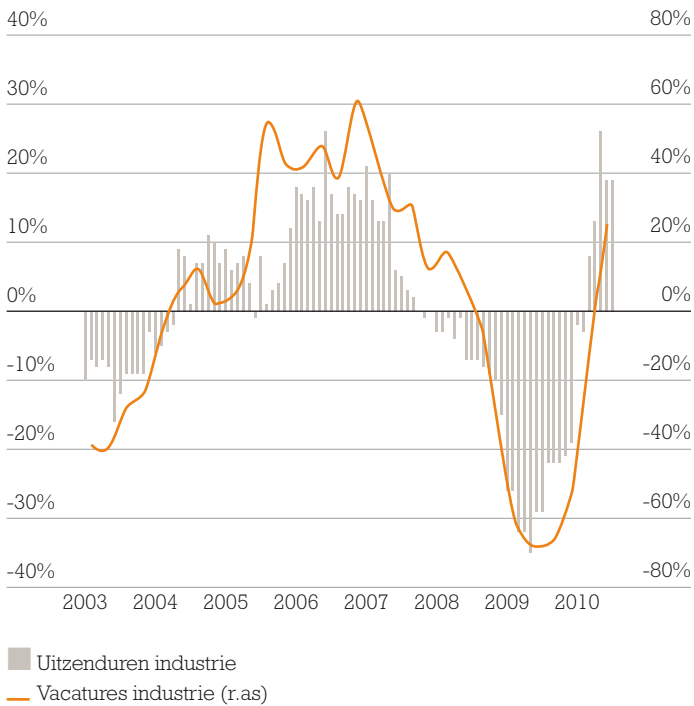
Vanwege de afnemende overcapaciteit trekken steeds meer industriële ondernemers weer personeel aan. In eerste instantie worden vooral meer flexwerkers ingezet. De flexibele schil is drastisch ingeperkt na het uitbreken van de kredietcrisis, maar wordt nu weer opgebouwd om de

Tabel 1 Economische indicatoren

	2007	2008	2009	2010	2011
Nederland:					
Economische groei	3,5%	1,9%	-3,9%	1,6%	1,2%
Particuliere consumptie	2,1%	1,1%	-2,5%	0,5%	0,7%
Bedrijfsinvesteringen	4,9%	4,7%	-16,4%	-4,6%	3,2%
Export	6,5%	2,8%	-7,9%	10,0%	5,2%
Industriële productie	3,2%	-0,8%	-8,9%	6,0%	2,0%
Economische groei eurozone	2,6%	0,5%	-4,1%	1,3%	1,4%
Economische groei VS	2,0%	0,4%	-2,4%	2,8%	2,0%
US Dollar per euro (ultimo)	1,46	1,40	1,43	1,23	1,15

Bron: ING Economisch Bureau

Figuur 7 Ontwikkeling gewerkte uitzenduren en aantal vacatures industrie (j-o-j)

Bron: ABU, CBS

capaciteit uit te breiden zonder al te grote kostenrisico's te lopen. Het tweede kwartaal zijn in de industrie 20% meer uitzenduren gewerkt dan een jaar geleden. Verder nemen de industriële vacatures voor het eerst in twee jaar weer toe (figuur 7). Het aantal fabrieken dat de poorten sluit neemt bovendien af. Voor een groot aantal, veelal kleinere bedrijven komt het herstel te laat. Er gaan nog altijd twee keer zoveel bedrijven failliet als in de periode voor de kredietcrisis. Dit drukt de banenontwikkeling. Ook zullen werknemers die in steeds grotere getale uit de, per 1 juli beëindigde, deeltijd-WW stromen, weer volledig kunnen worden ingezet. Per saldo gaan er weliswaar nog steeds banen verloren, maar de afname wordt steeds kleiner. Sinds de val van de bank Lehman Brothers, najaar 2008, is het aantal industriële banen met ruim 6% afgenomen.

Uitvoer verliest kracht in tweede helft 2010

Het krachtige herstel van de wereldhandel is de belangrijkste oorzaak van de industriële opleving. Het producentenvertrouwen tikte afgelopen mei al het niveau aan van vlak voor 'Lehman'. Dat het sentiment in de industrie sindsdien is verslechterd, komt vooral door minder gunstige vooruitzichten voor de export. Het wegvallen van overheidsstimulering zal de groei van de wereldeconomie in de tweede helft van dit jaar een paar tandjes doen terugschakelen. Een haperende groei van de containeroverslag in 's werelds grootste havens wijst erop dat de opleving van de wereldhandel al

aan kracht verliest. De voorlopende indicator van de OESO wijst zelfs op een scherpe vertraging de komende maanden. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat Nederlandse producenten in juli voor de derde opeenvolgende maand een lagere groei van de exportorders signaleerden (figuur 8).

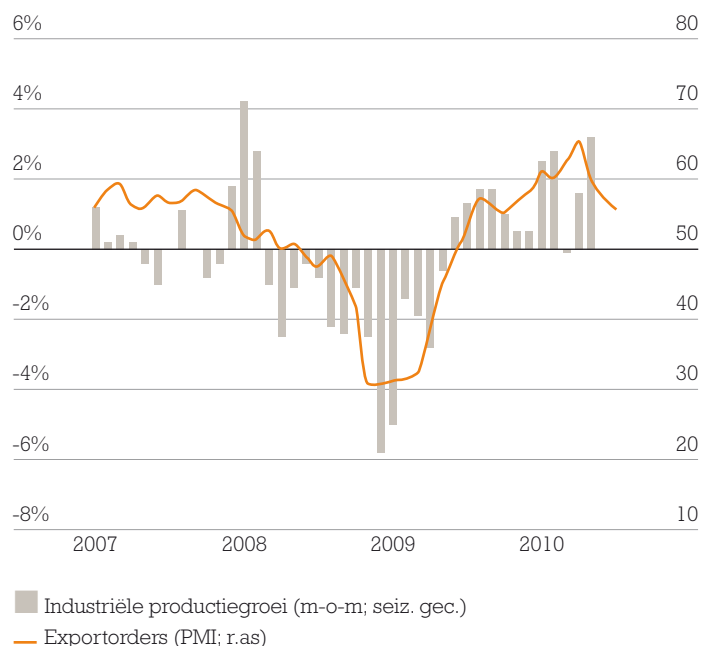
Consumenten blijven behoedzaam

De consument heeft zijn hand nog niet heel overtuigend van de knip gehaald. Het volume van de particuliere consumptie steeg het tweede kwartaal 0,2% ten opzichte van de voorgaande periode. Of consumenten de komende tijd meer gaan spenderen, hangt onder andere af van hun vertrouwen in de toekomst. De stemming over economie en arbeidsmarkt verbetert de laatste maanden, het vertrouwen in de eigen financiële situatie echter niet of nauwelijks. Eind dit jaar, bij stabilisatie of zelfs een verdere daling van de werkloosheid, minder onrust op financiële markten en ervan uitgaande dat er dan duidelijkheid is over de omvang en verdeling van de 'bezuinigingspijn', zal de nu nog weifelende consument mogelijk minder spaarzaam worden. Voor een blijvend hoge industriële productiegroei is het essentieel dat binnenlands meer besteed gaat worden. Zolang de 'eindvraag' zwak is, zal een golf aan nieuwe bestellingen uitblijven.

6% productiegroei in 2010, 2% in 2011

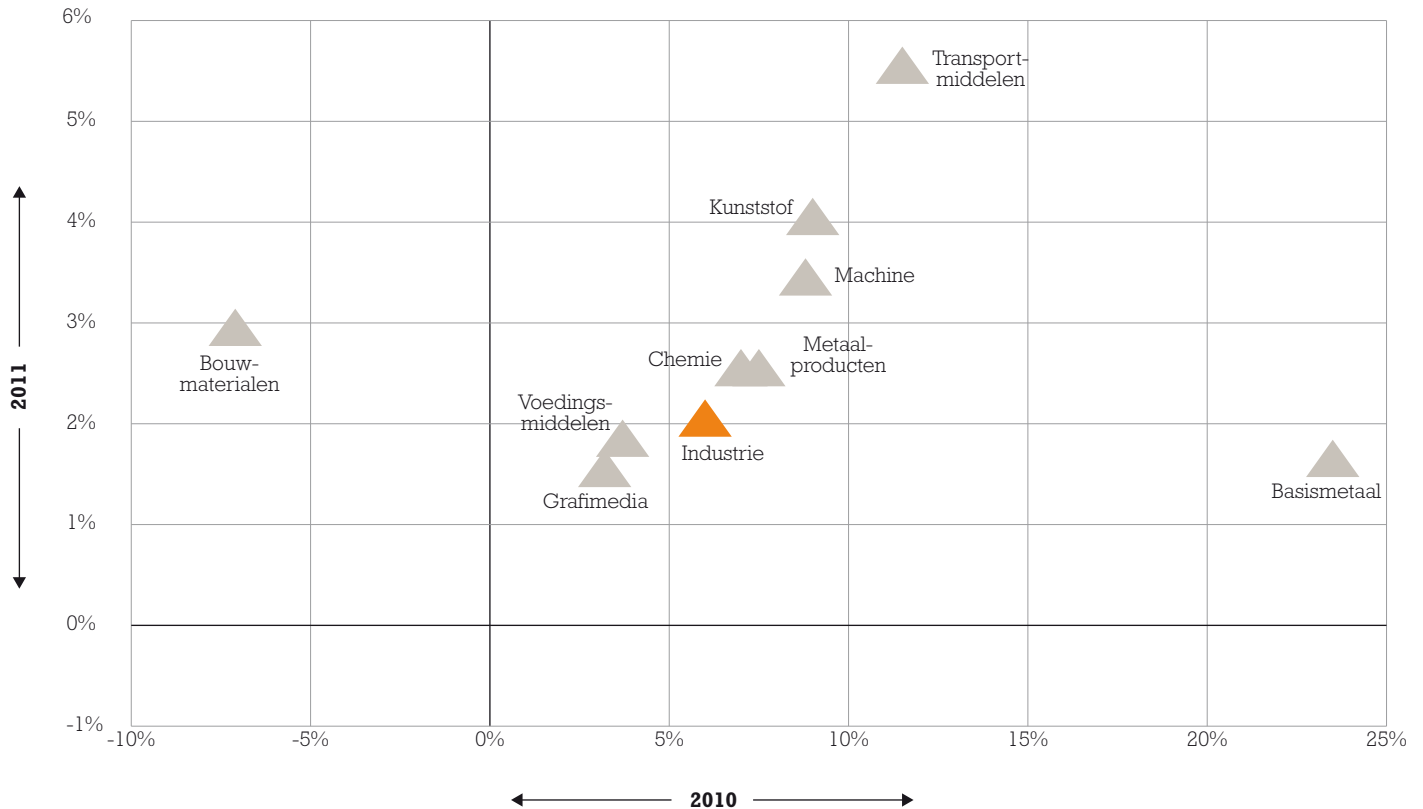
De productiegroei is in de vroegcyclische industrietakken al duidelijk getemperd of zelfs geheel stilgevallen. De che-

Figuur 8 Ontwikkeling industriële export orders en productie

Bron: CBS, Nevi

Figuur 9 Raming productieontwikkeling per industrietak in 2010 en 2011

Bron: ING Economisch Bureau

De industrie vertoont de duidelijkste signalen van stagnatie. Daarmee ondervindt de sector die als eerste profijt had bij de voorraadopbouw ook als eerste de effecten van een gebrek aan fundamentele vraaggroei bij consumenten en bedrijven. Ook de vroegcyclische halfgeleiderindustrie heeft de groei zien afvlakken. Daarentegen voeren fabrikanten van investeringsgoederen na een moeizaam begin van het jaar de productie nu juist wat op. Ook zij zullen in de tweede jaarhelft echter met een zwakkere buitenlandse vraag te maken krijgen, terwijl overcapaciteit de binnenlandse vraag voorlopig tempert. De vooruitzichten voor consumentengoederen zijn nog wat minder goed. Toeleveranciers van metalen en kunststof halffabricaten nemen een middenpositie in. Bouwmaterialenleveranciers staan achteraan wat betreft

productievooruitzichten voor dit jaar (figuur 9). De bouwactiviteit neemt, mede door een fors overaanbod van te huur en te koop aangeboden huisvesting en weinig uitbreidingsvraag bij bedrijven, voorlopig nauwelijks toe. In 2011 zullen naar verwachting alle industrietakken gematigd groeien, wanneer nieuwe 'externe' economische schokken tenminste achterwege blijven. De inhaalslag mag de industrie dit jaar weliswaar weer terug op de goede weg brengen, door een terugval in de groei zal het totale productieniveau eind 2011 en vermoedelijk ook eind 2012 nog niet het hoogtepunt van voor de crisis bereiken. Tegen die tijd zal het aantal industriebedrijven ook duidelijk lager liggen dan nu. Desondanks zal de uitgangspositie voor verdere groei voor veel bedrijven dan beter zijn.

Meer weten?
Kijk op ING.nl
Of bel met

Edse Dantuma,
Sectoreconoom
020 563 97 78

Bert Woltheus,
Sectormanager
020 652 37 22

Wilt u nieuwe publicaties per e-mail ontvangen?
Ga naar ING.nl/kennis

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichthouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. Deze publicatie is louter informatief en mag niet worden beschouwd als advies. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijke zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 24 augustus 2010.

